

Бранко Ђокић:

КАД САМ БИО ПАРТИЗАН

Поема сељачкој торби

Борци су довикивали: „Ево нашег Бранислава. Сад ће он нама нешто сијевати“. И ја читаву војнополитичку ситуацију отпјевам у својим рапортима, како смо их тада звали

— Ви сте једно време били и комесаријату. Били смо под Грмечом — кад смо дигли онај општи устанак. — Још ли какве праве организације није било, а имали смо двадесет и седам сеоских одреда. У ствари, свако село је имало свој одред. Сељаци, па после осам дана иду кући, а долазе други умјесто њих. То се звало — смењачка војска. И сваки је, као, бранио оно своје село. Онда, један поручник, који је данас генерал, Петар Војино-

вић, пође да то организује. Каже: „Ми треба да имамо јединствену команду, јединственог команданта“. Неки се почели бунити: „Ти си официр, бивши официр. Мислиш да и овде своје официрске амбиције, спроводиш?“ И овамте, онамте, они, ипак, изабери њега за команданта. Како су чули да у Првеној армији има комесар, запитају се: „Кога ћемо за комесара?“ Ево, каже један, Бранко Ђокића, он је завршио високе некакве школе“. Ваљда сам тамо једини био који је дипломирао филозофију. Каже тај исти: „Он још и по новинама пише, па ћемо се про-

славити штокуда“. И тако, они мене извичу за комесара. Међутим, ја поњати-ја нисам имао какве су дужности комесара. Касније, први ми је почео тумачити линију НОБ Словенац Бранко Бабић. Као комесара пита ме он: „Како Ви, вели, тумачите линију народноослободилачке борбе? Ко су наши савезници?“ Кажем ја: „Совјетски Савез“. „А Енглеска и Америка?“ Рекох: „Боже сачувај“. Испало је да сам ја гађао некаку своју линију. То је била у почетку устанка, док још нисмо имали никакве партијске организације, ништа. После, кад је створена партијска организација, скочио сам на крв и нож да не будем политички комесар, него да идем у тај Агитпроп. Већ сам видео да је то за ме. И успио сам некако да се отмам. И за мене је и била права срећа што сам се тамо нашао, тамо где се пише...

Ишао сам на два курса, партијска, један је водио Крсто Попивоца, а други Стефан Митровић. Ваљда, спремали су ме за неку политичку функцију. Ја напунио о чему се ради, па — кад је била критика и самокритика — кажем: „Може те ви међи поставити не знам какве задатке, ја ћу њих за пет дана заборавити и почећу писати своје пјесме и приче. То је дабе. Ја сам такав“. Онда они: „Идеш за ратног дописника „Борбе“. И ту моја добра срећа: чим офанзива „Борба“ започне своју штампарiju, а ја се прикључим штабу, обично Славка Годића или нечијем другом. Наступам као дописник „Борбе“, гдје год доћем најприје идем код кухиње. Знаш, ту долазе курири, и кухиња је уопште била и права кухиња разних вијести. То се све могло сазнати: ко је шта урадио, ко се препао па се сакрио у неку рулу, и тако... Свуда су ме увијек радо дочекивали, јер ја сам вазда носио, што кажу пун торбак новости.

Штета што се није остварио план Младена Стојановића, да идем од једини-

це до јединице, по читавој Крајини, па да упознам све. Можда би то дало резултате или је, ко зна, ипак боље што сам стално био под самим својим Грмечом. Иначе, ја ствари из рата не памтим. Тачно не памтим шта је све било, али надопузим маштом ако што не знам.

— Како су Вас примали борци? Да ли сте за њих били највише песник?

— Да, највише сам за њих био пјесник. Борци су већ сазнали ко сам... Ја сам се свуда потписивао — Бранко Копић, партизан. И кажу: „Ево овога, ево нашег Бранислава. Сад ће он нама нешто спјевати. И ја читаву војнополитичку ситуацију отпјева у својим рапортима, како смо их тада звали.

Требало је прочитати само мој један такав рапорт и већ знаш војнополитичку ситуацију, чак и привредно стање:

Иако смо боси голи и немамо више соли, ипак ћемо водити борбу, фашистима пржит чорбу.

Нас је у то вријеме давила, што кажу, несолица, и свака баба је у селу кукала за со. Кад су чули за ту моју пјесмицу, поздрављали су ме: „То је онај, Бог му здравље дао, што се сјетио да немамо соли. Неће ли одакле, однекуд да се нађе“. Тако сам долазио у приски додир и са борцима, а и са народом. Увијек сам био веселак. Причао сам весеље, ведре ствари...

Која је Ваша прва партизанска песма? Како је настала? Да ли је инспирација била незана за један конкретни догађај, или је у себи сажела више сличних збивања и утисака?

— Ове рапорте, које је захтјевала војно-политичка ситуација, нисам сматрао неком својом правом поезијом.

Покојни доктор Младен Стојановић једном ми је казао: „Ти мораш ићи даље од ових рапорта. Пошто добру прозу пишеш, можеш ти и поезију. Пробај, потруди се. Ево једног мотива. Док сам на Козари био (он је дошао код нас под Грмеч да мало разигра устанак, јер било је наступило извјесно, тако, колебање), ја сам видио двадесетак хиљада торби гајмање које су к нама стизале. Пробај написати пјесму о сељачкој торби. Јер, она нам је све. Она нам је била комора. И ја, онда, сједнем, просто по наруџбини, писати пјесму о сељачкој торби. И сјећам се стихова:

Сељачка торба, нема говора,
то нам је наше војске комора.
Она нам храни свакога дана
Јуначку војску партизана.
Она је нама мама и тата
на њој је терет читавог рата.
О, пушко, моја и торбо ти,
ви ћете битку добити.

Њу је први рецитовао Вјеко Афрић, сјећам се. То ми је била прва пјесма са претензијама да буде баш као пјесма, умјетничка. Моја је велика срећа била што тада, у партизанима, није било никаквих књижевних критичара. Јер да је био какав критичар, па да је почео да ме гњави и дави, никад се ја не бих одлучио да пишем пјесме са таквим претензијама, него бих, можда, одмах стао. Пишући мало помало, дошао сам и до тога да сам написао и низ пјесама које су, ипак, пјесме, што би се казало.

Разговор води:
Милош ЈЕВТИЋ

У сутрашњем броју:

НИШТА НИСАМ ДОТЈЕРИВАО

Бранко Ћојић:

КАД САМ БИО ПАРТИЗАН

Ништа нисам дотјеривао

Код неких књижевних школа бити максимално јасан и логичан велики је минус — то мени никако не иде у главу. — Моје пјесме говориле су о борби народа, биле су му блиске, говориле из његове душе

— Како бисте за себе, дакле самостално, објаснили популарност и утицај своје партизанске поезије?

— Вјероватно зато што сам ја писао стихом блиском народу. Једну од најпопуларнијих пјесама — „Болна лежи омладинка Мара“ — написао сам са жељом да народу буде блиска и да се може пјевати. Међутим, како знам колико Личани

и Босанци имају слуха, Муслимани имају слуха, ја сам написао пјесму коју они могу научити. Дакле, то треба да буде осмерац, десетерац, можда, док они пјесму приме, и да је могу пјевати. Отуда сам пјесму „Омладинка Мара“ написао према оној народној пјесми коју је Вук забиљежио: „Мила мајко, подигни ме малко, подигни ме дану на пендеру, да ја видим Јовине сватове, да их видим да

ме жеља мине, мислим мајко лакше би ми било“. Зато ја почнем:

„Болна лежи омладинка Мара
са старом се мајком разговара.
Мила мајко, буди ме у зору,
примакни ме нашем прозору,
да ја видим прије бијела дана
пролетерску чету партизана,
међу њима и свога другана
пролетерске чете барјактара“.

Борци су то примили, и читав народ, јер су вољели пролетерски батаљон с којим је отишло триста момака, вратило се свега стотину. Та пјесма је у селу Грабарују, у Славонији, записана као народна пјесма; само је тамо гласила: „Ој, соколе, мој соколе, не слијећи ми под прозоре, са високе Папук горе“. Ја сам је једва отео од народа. За неке пјесме су ми казали: „Немој ни тражити, нека остану народне“. И онда, како су те пјесме постајале популарне, ја сам, просто, за руку водио тога читаоца, па је могао да прими и „Пјесму мртвих пролетера“. Иако се она односила на пролетере наше, крајишке, пролетери, кад су стигли, одједном су је осјетили као своју пјесму, јер су били у сличној ситуацији, отишли су из свога родног краја, и тако... Слично је било и са пјесмом „На петровачкој цести“ и осталим. Оне су говориле о борби тога народа, биле су му блиске, говориле су из његове душе. Мислим да је један од разлога популарности — та једноставност стиха. Уосталом, у читавој својој литератури гледао сам да будем максимално јасан. Код неких књижевних школа — бити максимално јасан и логичан — велики је минус, што мени никако не иде у главу.

— Да ли сте, испишујући стихове својих песама и ових првих, у духу народном, и ових других, као што је „Пјесма мртвих пролетера“, веровали да то чините коначно, или сте мислили

и надали се да ћете их дотеривати у слободи? Уосталом, да ли сте у каснијим неким приликама, можда приређујући сабрана дела, то и пожелели или баш и урадили?

— Морам открити тајну... како сам год у оно вријеме написао и тада мало дотјерао, тако да је то и остало. Сад бих могао показати рукопис романа „Пролом“; то је из прве руке све. Ја сам га писао у неким свескама, и није ниједном преписан. Мене страховито мрзи преписивати и радити, можда због тога што сам левак... Ја сам, истина, левак, а у школи су ме гонили да учим десном писати, тако да сам омрзао тај сам чин писања. Међутим, данас ме почела и рука да боли, тако да ћу са превеликим писањем тешко изаћи на крај. Можда је то један од разлога зашто нисам своје ствари дотјеривао. И не само пјесме, него ни романе, ниједан овај роман и већу ствар, нисам поново преписивао. Убацивао сам понешто унутра. Иначе би требало бар два—три пута преписати. Људи препишу — два, три, четири, пет, шест, седам пута цијелу књигу, а неке пасусе дотјерују двадесет пута. Међутим, то се мени не да; код мене је све то из прве руке. Једном сам, тако, упитао Андрића (иако га нисам волио много запиткивати) — како је боље. Каже он: „Нека ради свако онако како њему најбоље одговара... Неко, дотјерујући много ствар, умртви је, а опет, некоме чак од прве руке све добро буде.“

Сматрам себе страховитом ленчином. Могу сад изнијети све своје ствари, све су написане краснописом. Ништа, међутим, не радим поново. Истина, понекад кратку причу поново радим. Почнем и пишем, и одједанпут она се измигољи некако и оде у попрешном правцу, ескивира, како се то каже. И видим да нисам оно право ухватио. Онда поново сједам... Али свега двије—три приче досад сам тако дотјерао. Видио сам да много боље испадне и да би много боље било да сам

све своје ствари дотјеривао. Ипак, нисам баш најсигурнији; тек све је како стоји у свескама. И сад су на мом столу све те ђачке свеске, обичне, у којима пишем. Неко је иза леђа казао да је Бранко Ћопић (они нису цијенили кратку причу) писац цртичар, јер је за њих кратка прича била цртица. А ја се у себи мислим: „Да вам оца и матер сад ћете видјети знам или не знам“. И ја напишем „Пролом“, огромну књижуру, праву купусару. Међутим, спонтани народни устанак, ја се усуђујем да кажем, нигдје није приказан боље и обимније, исцрпније и прегледније, него у „Пролому“. Јер сам све то проживио, упамтио и записао онда док је било право вријеме.

— Која Вам је песма најдража, а која је, по Вама, најуспелија? Која, опет, најверније изражава то време?

— Не знам, ја се колебам између неколико пјесама, али неке су од њих већ толико постале популарне и познате да ми је незгодно да те пјесме и ја издвајам. Можда бих једну пјесму у овом тренутку, ипак, одабрао. Она је везана за моју стару, велику љубав, то је Лика. Истина, моји се Крајишници често љуте на мене што кажем да сам Личанин. Одговарам им да за мене граница на Уни не постоји. Ја сам књижевник, и могу да се и с ове и с оне стране границе мотам. Ми немамо литерарне торове, па да писац мора у свом тору да сједи, и гледа посла свога тора. Зато бих и овдје хтио јавно да кажем: ја сам књижевник, Југославија је сва моја; не видим никаквих граница, а бога ми не видим ни шире границе, јер, као писац, могу путовати и отишао сам далеко у свијет. То ме радује и мислим да може радовати и моју земљу.

Разговор води
Милош ЈЕВТИЋ

У сутрашњем броју:
ПОНЕГДЈЕ, ВРАЋАМ ДУГ